

Bogusław Kosel

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID 0000-0001-9142-7429

Piotr Lebedziński (1860–1934). Uzupełnienia do biogramu

Piotr Lebedziński (1860–1934). Additions to the Biography

Piotr Lebedziński was a Polish chemist educated at the Institute of Technology in Saint Petersburg, professionally associated with Warsaw at the turn of the 20th c. He came from a family with strong patriotic traditions from Podlasie. From the beginning of his career, he demonstrated extraordinary skill in developing new designs and improvements in optical and photographic instruments. He is considered the founder of the Polish photochemical industry and the designer of numerous models of photographic and projection cameras. He gained European fame for developing a specialized camera used to examine the deflection of railway rails and for his work in the field of parapsychology.

Keywords: Piotr Lebedziński, history of photography, photochemistry, Warsaw, parapsychology

Słowa kluczowe: Piotr Lebedziński, historia fotografii, fotochemia, Warszawa, parapsychologia

Niniejszy artykuł poświęcony jest zapomnianej postaci Piotra Lebedzińskiego, utalentowanego chemika, wynalazcy i przedsiębiorcy z branży fotochemicznej. Lebedziński na przełomie XIX i XX w. zasłynął jako jeden z pionierów polskiej kinematografii, będąc jednocześnie konstruktorem aparatów fotograficznych, a także urządzeń do odtwarzania obrazów ruchomych. „Żywe fotografie” Lebedzińskiego pojawiły się w podobnym okresie, co wynalazek braci Lumière. Znaczącym przedsięwzięciem konstruktora było uruchomienie w Warszawie fabryki fotochemicznej „Foton”, której tradycję kontynuowały po 1949 r. Warszawskie Zakłady Fotochemiczne „Foton”. Poniższy tekst stanowi próbę uzupełnienia biogramu postaci i został opracowany na podstawie kwerend archiwalnych i prasowych autora. Celem artykułu jest uzupełnienie wybranych wątków biograficznych i przypomnie-

nie wynalazków Lebedzińskiego. Bazę źródłową do poniższego artykułu stanowiły zasoby archiwalne Państwowego Archiwum Historii Litwy, księgi metrykalne Parafii Rzymskokatolickich: pw. Św. Antoniego w Sokółce, pw. św. Jana Chrzciciela i św. Szczepana Męczennika w Choroszczy, pw. Św Antoniego z Padwy w Warszawie, pw. św. Jana w Warszawie, pw. św. Aleksandra w Warszawie, a także liczne, rozproszone teksty prasowe, prospekty reklamowe i opracowania, dotyczące historii przemysłu polskiego i fotografii.

Postać Lebedzińskiego odnotowana jest w polskich opracowaniach dotyczących historii fotografii i szerzej historii przemysłu¹, doczekała się jak dotąd kilku oficjalnych biografów². W wyniku przeprowadzonych przez autora kwerend udało się poszerzyć znaną dotychczas bazę źródłową i uzupełnić pewne szczegóły dotyczące życia i wynalazków Lebedzińskiego.

Piotr, a właściwie Piotr Ludwik Ignacy³ Lebedziński urodził się w Sokółce 31 stycznia (12 lutego) 1860 r.⁴ w rodzinie Antoniego Lebedzińskiego i Eleonory z Szackich⁵. W metryce urodzin (jako uwaga dodana w marcu 1875 r.) imię ojca zostało nadpisane jako Wincenty-Rajmund, co wskazuje na rodzinną tradycję nadawania trojga imion, czego dowód dadzą inne przypadki odnotowane w tej rodzinie. W metryce urodzin Antoniego Lebedzińskiego z 23 stycznia (4 lutego) 1821 r. podano dwa imiona Antoni i Wincenty (z pominięciem Rajmund), jego rodzicami byli zaś małżonkowie Jan i Marianna z Romanowskich Lebedzińscy⁶.

Antoni pochodził z rodziny szlacheckiej wywodzącej się z Choroszczy (do początku XIX w. dobra Branickich herbu Gryf). W latach sześćdziesiątych XIX w. piastował stanowisko lekarza miejskiego w Sokółce (w randze asesora kolegalnego). Z dokumentów śledczych Grodzieńskiej Komisji Śledczej ds. politycznych, sporządzonych po zatrzymaniu Antoniego w 1864 r. wynika, że Antoni i Eleonora mieli czworo dzieci: Józefa (10 lat), Lucjusza (8 lat), Witalisa (6 lat) i Piotra (4 lata). W okresie powstania styczniowego Antoni zaangażowany był w działalność polityczną⁷ jako powstańczy komendant miasta, za co był represjonowany przez władze carskie i przesiedlony administracyjnie do Penzy.

Wśród dokumentów przechowywanych w Litewskim Archiwum Historycznym w Wilnie znajduje się m.in. protokół przesłuchania Antoniego Lebedzińskiego z 23 czerwca (5 lipca) 1864 r. Z dokumentu wynika, że Antoni Lebedziński był absolwentem Imperator-

- 1 J. Toeplitz, *Historia filmu polskiego*, t. 1, 1895–1929, Warszawa 1966, s. 22–24; W. Żdzarski, *Historia fotografii warszawskiej*, Warszawa 1934, s. 181; K. Boruń, K. Boruń-Jagodzińska, *Osowiecki: zagadki jasnowidzenia*, Warszawa 1990, s. 186; J. Waldorff, *Cmentarz powązkowski w Warszawie*, Warszawa 1984, s. 182.
- 2 Najobszerniejsze biografie Lebedzińskiego opublikował Aleksander Żakowicz: A. Żakowicz, *Piotr Lebedziński (1860–1934)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Plastyczna Fotografia” 2012, z. 7, s. 41–45 oraz idem, *Lebedziński Piotr*, [w:] *Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę*, t. 2, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 366–368; skrócone biografie Lebedzińskiego znajdują się m.in. w *Wielkiej Encyklopedii PWN*, t. 6, red. B. Suchodolski, Warszawa 1965, s.v. Lebedziński Piotr, oraz w opracowaniu I. Płazewski, J. Płazewski, *Dzieje polskiej fotografii 1839–1939*, Warszawa 2003, s. 404.
- 3 Księga zgonów Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Antoniego w Warszawie z 1934 r., Metryka zgonu Piotra Lebedzińskiego (nr 25/1934).
- 4 Dla dat według kalendarza juliańskiego w nawiasach podano daty według kalendarza gregoriańskiego.
- 5 Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Antoniego w Sokółce z 1860 r., Metryka urodzin Piotra Lebedzińskiego (nr 64/1860).
- 6 Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana Chrzciciela i św. Szczepana Męczennika w Choroszczy z 1830 r., Metryka urodzin Romualda Wincentego Lebedzińskiego (nr 74/1830).
- 7 P. Czyżewski, *Gimnazjum białostockie w okresie powstania styczniowego*, [w:] *Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX wieku: stan badań oraz źródła do dziejów pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego*, red. M. Kietliński, W. Śleszyński, Białystok 2004, s. 221.

skiego Uniwersytetu Moskiewskiego, odbywał praktykę medyczną w Bielicach (Besarabia), a także brał udział w wojnie krymskiej, za co został odznaczony brązowym Medalem Pamiątkowym Wojny 1853–1856. Antoni w trakcie przesłuchania nie przyznał się do zarzucanego mu czynu tj. pełnienia funkcji powstańczego komendanta miasta⁸.

Ze spisu mieszkańców Sokółki z 1864 r. wynika, że Lebedzińscy mieszkali w tym okresie w drewnianym domu, oznaczonym w ówczesnym porządku numerem 19. Po zesłaniu Antoniego Eleonora wraz z dziećmi i bratem Antoniego, Konstantym, pozostali w Sokółce, na co wskazuje wymienienie ich w spisie mieszkańców miasta. W tym samym dokumencie jako imię ojca poszczególnych dzieci Eleonory wpisano Wincentego Rajmunda. W miejscu imienia ojca Konstantego (brat Antoniego), wpisano „Wincenty Rajmund”, co jest oczywistą omyłką pisarską⁹.

Antoni powrócił z zesłania w 1867 lub 1868 r. i podjął dalszą praktykę lekarską w Warszawie. Pracował jako lekarz i akuszer, co obwieszczano w gazetach warszawskich w 1868 r. Praktykę prowadził pod adresem Świętojerska nr 22 (według starej rachuby 1776). Po powrocie Antoniego do kraju, do Warszawy przeniosła się także jego żona i dzieci. W dokumentach metrykalnych narodzin dzieci Piotra Lebedzińskiego występują Witalis i Lucjusz, bracia Piotra. Witalis i Lucjusz umarli i zostali pochowani w Warszawie¹⁰.

Piotr zdobył wykształcenie średnie w warszawskim Gimnazjum Realnym przy ul. Jezuickiej 4, a następnie ukończył studia chemiczne w Instytucie Technologicznym w Sankt Petersburgu (Sankt-Peterburgskij praktičeskij tehnologičeskij institut). W trakcie studiów dokonał swojego pierwszego szerzej znanego wynalazku – tj. opracował mikroskop nowego typu. Kluczową modyfikacją było zastosowanie soczewki parabolicznej oraz ruchomego stołu. Współautorem wynalazku był Karol Łochowski¹¹, kolega Lebedzińskiego ze szkolnej ławy. O konstrukcji szeroko rozpisywały się polskojęzyczne gazety, powołując się na pozytywną opinię o mikroskopie prof. Wiktora Szokalskiego, sławy ówczesnej okulistyki¹². Swoistą ciekawostką jest, że Lebedziński i Łochowski prowadzili również eksperymenty nad opracowaniem mikroskopu wykorzystującego soczewkę płynną¹³.

W „Gazecie Warszawskiej” z 1880 r. tak opisano wynalazek Lebedzińskiego i Łochowskiego:

P. Piotr Lebedziński warszawianin, syn znanego lekarza tutejszego, b. wychowaniec gimnazjum realnego przy ulicy Jezuickiej, obecnie słuchacz instytutu technologicznego w Petersburgu, przy współudziale kolegi swego, także warszawianina, p. Karola Łochowskiego, wynalazł nowego pomysłu mikroskop, o którym profesor Wiktor Szokalski odzywa się z wielkimi pochwałami. Zaletą nowego przyrządu, według świadectwa uczonego specjalisty w rzeczach optyki, jest to: 1) że soczewki

8 W dokumentach śledczych z 1864 r. Antoni zeznaje, że w Sokółce pozostawia żonę i 4 dzieci: Józefa (10 lat), Lucjusza (8 lat), Witalija (6 lat), Piotra (4 lata); Lietuvos valstybės istorijos archyvas [LVIA], f. 1248-2-917 b, k. 245–246, Protokół zeznań złożonych 23 czerwca (5 lipca) 1864 roku przez Antoniego Lebedzińskiego w obecności 1-ej Grodzieńskiej Śledczej Komisji do spraw politycznych.

9 *Spis mieszkańców Sokółki w 1864 roku w opracowaniu Jamińskiego Zespołu Indeksacyjnego*, zji.org.pl/parafie/sokolka/, [dostęp 14.01.2024].

10 *Przewodnik warszawski*, „Kurjer Codzienny” 28.08.1868, nr 189, s. 7.

11 Niestety nie udało mi się ustalić żadnych szczegółów dotyczących tej postaci.

12 *P. Piotr Lebedziński*, „Gazeta Warszawska” 9.02.1880, nr 30, s. 2; „Tygodnik Ilustrowany” 14.02.1880, nr 216, s. 106.

13 „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego” 1881, z. 2, s. 379–385.

nadzwyczaj łatwym sposobem dają się otrzymywać w kształcie noska kurzego jaja, to jest w kształcie parabolicznym, najbardziej pożądanym, ale najtrudniejszym do otrzymania znanymi dotąd sposobami: 2) że wypukłość soczewek może być dowolnie zmieniana, a tym samym dawać może wszelkie żądane powiększenia (prof. Szokalski patrząc przez pojedynczą soczewkę, otrzymywał powiększenie do 200 razy); 3) że zmieniając dowolnie oddalenie przedmiotu oglądanego pod mikroskopem, można widzieć jego powiększanie się lub zmniejszanie jak w latarni czarnoksięskiej¹⁴, czego zwykłe mikroskopy z nieruchomym ułożeniem przedmiotu dać nie mogą; 4) że materiał i sam przyrząd są tak niesłychanie tanie, iż gdyby na obiektywy w mikroskopach zaczęto używać nowo wynalezionych soczewek, cena ich zamiast dzisiejszej kilkudziesięciu rubli, spadłaby zapewne na kilkanaście kopiejek. Jednym słowem, według opinii prof. Szokalskiego, który mikroskop p. Lebedzińskiego „szczegółowo badał i podziwiał” soczewki do budowy tego mikroskopu użyte, są najzupełniejszą w dziedzinie optyki praktycznej nowością, i zdają się mieć ogromną techniczną doniosłość. W bliższy opis przyrządu szanowny profesor wdawać się nie chce z obawy, ażeby jaki cudzoziemiec nie przywłaszczył pomysłu i za swój nie ogłosił. Zresztą, o ile wiadomo, jedna z firm optycznych warszawskich przedsiębiorze budową mikroskopów p. Lebedzińskiego na większą skalę¹⁵.

Nie znalazłem dowodów, czy mikroskop projekty Lebedzińskiego rzeczywiście wszedł do produkcji i jaki zakład mógł go produkować. Być może chodziło o przedsiębiorstwo Karola Berenta i Edwarda Plewińskiego, działające w 1881 r. w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście 61¹⁶.

Po zakończeniu studiów w Sankt Petersburgu Lebedziński powrócił do Warszawy, gdzie od 1887 r. prowadził wraz ze współnikiem Aleksandrem Karolim¹⁷ sklep z materiałami i akcesoriami fotograficznymi (pod adresem Krakowskie Przedmieście 65). Po spłaceniu współnika w 1890 r. przedsiębiorstwo funkcjonowało pod nazwą „Skład materyatów i potrzeb do fotografii P. Lebedzińskiego”. W sklepie sprzedawano akcesoria i aparaty produkcji zarówno europejskiej, jak i własnej konstrukcji Lebedzińskiego. Niemalże jednocześnie, bo już w 1888 r., Lebedziński uruchomił fabrykę produkującą papiery fotograficzne celuloidowe i kolodionowe. Wiktor Czajewski określa wspomniany zakład jako pierwszy w kraju i Europie produkujący tego produkty¹⁸. W tym miejscu warto zaznaczyć wątki osobiste z życia Lebedzińskiego, gdyż 24 listopada 1888 r. (według kalendarza juliańskiego) poślubił w kościele pw. św. Aleksandra w Warszawie dwudziestopięcioletnią Marię Kamillę Reginę z Szackich (urodzoną w Wołogdzie)¹⁹. Dwa lata później na świat przyszła ich córka, Halina Maria. Świadcami chrztu byli Władysław Ludwik Karoli (syn Aleksandra) i Witalis

14 Mowa tu o znanych od okresu nowożytnego urządzeniu do projekcji szklanych przezroczcy wykorzystującym soczewkę i źródła światła; Z. Przyrowski, *Latarnia czarnoksiężska*, [w:] *Encyklopedia odkryć i wynalazków: chemia, fizyka, medycyna, rolnictwo, technika*, red. B. Orłowski, Z. Płochocki, Z. Przyrowski, Warszawa 1979, s. 174–175.

15 P. Piotr Lebedziński, „Gazeta Warszawska” 9.02.1880, nr 30, s. 2 [pisownia uwspółcześniona].

16 *Reklama prasowa Zakładu Optyczno-Mechanicznego Karol Berenta*, „Kuryer codzienny” 1.08.1881, nr 179, s. 4.

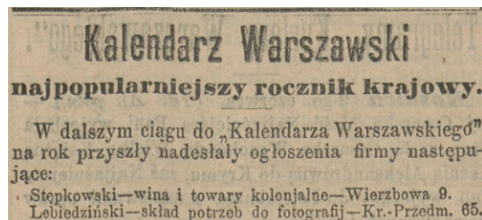
17 Aleksander Karoli (1838–1915) – warszawski fotograf, uczeń Karola Beyera, konstruktor, założyciel pierwszego składu materiałów fotograficznych w Warszawie; *Leksykon fotografów warszawskich 1845–1945: Karoli Aleksander*, atelierwarszawskie.blogspot.com/2011/08/karoli-aleksander.html [dostęp 14.01.2024].

18 W. Czajewski, *Warszawa ilustrowana: stara Warszawa*, t. 2, *Rys rozwoju przemysłu i handlu*, Warszawa 1896, s. 98.

19 Księga małżeństw Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Aleksandra w Warszawie z 1888 r., *Metryka ślubu Piotra Ignacego Ludwika Lebedzińskiego i Marii Kamilli Reginy Szackiej* (nr 324/1888).

Lebiedziński (brat Piotra)²⁰. W 1891 r. urodził się Piotrowi także syn Witold Antoni, ochrzczony 24 maja (według kalendarza juliańskiego) w parafii rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Warszawie. Przy chrzcie Witolda Antoniego jako świadkowie obecni byli Witalis Lebiedziński i ciotka Piotra (siostra ojca Antoniego), Weronika Lebiedzińska (zm. 1902 r.²¹).

Z zachowanego katalogu i cennika Składu Aparatów i Materyałów Fotograficznych w Warszawie z 1896 r., dowiadujemy się, że w ofercie sklepu znajdowały się towary zarówno importowane „najpierwszych firm Europy”, a także produkty warszawskiej wytwórni Lebiedzińskiego. W zakładzie można było nabyć aparaty fotograficzne, obiektywy, papiery i błony, albumy fotograficzne, a także wszelkiego rodzaju przyrządy i odczynniki potrzebne w ówczesnym czasie do fotografowania. Oferowano tu obiektywy i migawki słynnych marek europejskich, takich jak C.P. Goerz, E. Suter, K. Zeiss, Voigtländer, J.H. Dallmeyer, czy Clement&Gilmer. Piotr Lebiedziński sprzedawał również papier kolodionowy własnej produkcji oraz aparaty fotograficzne produkowane w jego zakładach. Wówczas były to modele „Syrena”, „Chicago” oraz „Lebiedziński”. Na podstawie katalogu produktów z 1896 r. można użyżać aparat „Lebiedziński” z prezentowanym w publikacji „Aparatem amatorskim”²².

Ryc. 1 Jedna z pierwszych reklam przedsiębiorstwa Piotra Lebiedzińskiego (źródło: „Kurjer Warszawski: dodatek poranny” 3.06.1891, nr 151, s. 4, Biblioteka Narodowa, sygn. 508 III czasop., 508 IV czasop.)

P. LEBIEDZIŃSKI, W WARSZAWIE. 73

APARAT AMATORSKI

9×12.

Matowy, orzechowy, z 1 podwójną szybrową kasetą, statywem składanym i obiektywem pojedynczym. Do zdjęć poprzecznych aparat przestawia się na statywie.

Cena rs. 12.

Takiz aparat z ehoroskopem № 1
(z migawką) rs. 17.50.

Fig. 31.

Ryc. 2. Reklama „Aparatu amatorskiego” z cennika sklepu Piotra Lebiedzińskiego z 1896 r. (źródło: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, sygn. Szt.CIM 1080)

- 20 Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Aleksandra w Warszawie z 1890 r., Metryka chrztu Haliny Marii Lebiedzińskiej (nr 33/1890).
- 21 Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Warszawie z 1891 r., Metryka chrztu Witolda Antoniego Lebiedzińskiego (nr 401/1891); Księga zgonów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Warszawie z 1902 r., Metryka zgonu Weroniki Lebiedzińskiej (nr 358/1902).
- 22 P. Lebiedziński, *Skład Aparatów i Materyałów Fotograficznych w Warszawie. Cennik*, Warszawa 1896.

Aparat „Lebiedziński” w końcu 2020 r. oferowany był na aukcji internetowej przez łódzkiego kolekcjonera. Nie osiągnął wówczas minimalnej ceny 12 000 złotych. Wiosną 2022 r. autor niniejszego artykułu prowadził rozmowy ze sprzedawcą, który oferował ten sam egzemplarz za kwotę 30 000 złotych. Wspomniany przedmiot został odnotowany na stronie Internetowego Muzeum Polskiej Techniki Optycznej (fotomuzeum.pl) wraz ze wskazaniem na występowanie modeli pokrewnych (I–III)²³.

Innowacyjną konstrukcją był inny aparat Lebiedzińskiego – „Chicago”, wykorzystujący płytki szklane w formacie 9 × 12. Urządzenie posiadało magazynek na 12 płyt i pomysłowy mieszek umożliwiający przekładanie (zmianę) płytek bez rozbierania aparatu. Było to jak na ówczesne warunki urządzenie kompaktowe – waga 1450 g, wymiary 14 × 12 × 25 cm. Aparat występował w dwóch wariantach: z migawką tarczową oraz migawką roletową systemu Ottomara Anschütza²⁴. Poza działalnością zarobkową Lebiedziński prowadził w tym okresie szereg prac badawczych i eksperymentów z dziedziny fotografii i kinematografii. Jednym z eksploatowanych przez niego obszarów była fotografia rentgenowska. Lebiedziński wykonał w 1896 r. jedno z pierwszych na ziemiach polskich zdjęć rentgenowskich (po Karolu Olszewskim), a dodatkowo usprawnił sam proces poprzez pionierskie zastosowanie ekranu wzmacniającego, co opisał na bieżąco w czasopiśmie „Wszechświat”²⁵. Także w późniejszym czasie zakłady Lebiedzińskiego specjalizowały się w produkcji akcesoriów do fotografii rentgenowskiej²⁶.

Innym pionierskim osiągnięciem Lebiedzińskiego, we współpracy z Janem i Józefem Popławskim, w latach dziewięćdziesiątych XIX w. było skonstruowanie kamery filmowej (znanej jako kinematograf Lebiedzińskiego), którą w 1895 i 1896 r. (w podobnym czasie jak bracia Lumière) zarejestrował co najmniej dwie sekwencje filmowe „Taniec Krakowianka” i „Nieoczekiwana kąpiel”²⁷. Niestety, nagrania nie zachowały się do czasów współczesnych, znane są jedynie z pojedynczych fotosów. W ich realizacji uczestniczyli między innymi aktorzy warszawskich teatrów ogródkowych Natalia Konicka oraz Wacław Szymborski²⁸.

Ogólnoeuropejski rozgłos zapewniło Lebiedzińskiemu zaprojektowanie i skonstruowanie aparatu rejestrującego odkształcenia szyn kolejowych. Urządzenie powstało na zamówienie inż. Aleksandra Wasiutyńskiego (1859–1944), światowej sławy eksperta z dziedziny kolejnictwa. W ten sposób w późniejszej prasie branżowej Wasiutyński opisał swoje eksperymenty z aparatem Lebiedzińskiego:

Wasiutyński urządził przy torze głównym linii wiedeńskiej, na 4 kilometrze pod Warszawą, stację doświadczalną do obserwacji sprężystych odkształceń toru przy przejściu pociągów. Obserwacje były dokonywane metodą fotograficzną za pomocą nader dokładnych przyrządów optycznych, które według wskazówek Wasiutyńskiego wykonał z wielką pomysłowością inż. techn. P. Lebiedziński z Warszawy.

23 *LEBIEDZIŃSKI – (Piotr Lebiedziński)*, www.fotomuzeum.pl/aparaty/aparaty-przedwojenne/276-lebiedzinski-piotr-lebiedzinski.html, [dostęp 14.01.2024].

24 P. Lebiedziński, *Skład Aparatów*, s. 87–88.

25 Idem, *O skróceniu ekspozycji w fotografii za pomocą promieni Roentgena*, „Wszechświat” 31.05.1896, nr 22, s. 350; *U chemików*, „Kurjer Warszawski” 12.04.1896, nr 101, s. 6.

26 A. Urbanik, S. Leszczyński, *Radiologia polska w XIX i XX wieku*, Kraków 2019, s. 23–25.

27 O tym wynalazku – z 1894 r. jako datą jego konstrukcji – zachowały się informacje w: *Teatr Mechaniczny*, „Tygodnik Ilustrowany” 6.03.1909, nr 10, s. 193.

28 J. Toeplitz, *Historia filmu polskiego*. t. 1, s. 22–24.

Przyrządy były umieszczone w odległości kilku metrów od toru na głębokich fundamentach, izolowanych od wstrząśnień, i dawały możliwość otrzymywania wykresów fotograficznych ruchu dowolnych punktów budowy wierzchniej i jej podłoża w wymiarze trzykrotnie większej od wielkości naturalnej. [...] Rezultaty tych obserwacji i doświadczeń, ogłoszone w języku polskim i kilku cudzoziemskich, były przedmiotem referatu na kongresie międzynarodowym dróg żelaznych w Paryżu i pobudziły do dalszych prac nad budową wierzchnią u nas i zagranicą²⁹.

Za wspomniany wynalazek w 1900 r. Lebedziński został wyróżniony srebrnym medalem przez Komitet Wystawy Powszechnej w Paryżu. Od tego momentu informacja ta pojawiała się w reklamach promujących jego przedsiębiorstwo³⁰. Zakres produktów oferowanych przez sklep Lebedzińskiego zmieniał się, stale podążając za najnowszymi trendami światowymi. W 1901 r. w ofercie znalazł się aparat do zdjęć stereoskopowych „Diops”, autorskiej konstrukcji Lebedzińskiego, wyposażony w obiektyw produkcji warszawskiej wytwórni Aleksandra Ginsberga „Phos Varsovie”³¹, jedynej ówczesnej fabryki optycznej w Imperium Rosyjskim. Aparat wykorzystywał klisze fotograficzne o formacie 5,5 × 6cm³².

Aparaty „Diops” reklamowano jako urządzenie podręczne i proste w obsłudze ze względu na stałą ogniskową obiektywu:

nie potrzebuje żadnego nastawiania, gdyż od dwóch i pół kroków daje dokładne, ostre zdjęcia. Dzięki czemu można się nim posługiwać w warunkach niemożliwych dla aparatów innych typów np. w wagonie kolei, tramwaju, tłumie itp.³³

№ 1—2.   Styczeń i Luty.   1904 r.

**FOTOGRAF
WARSZAWSKI**

MIESIĘCZNIK POSWIECONY FOTOGRAFII I NAUKOM Z NIA ZWIĄZANYM.
ORGAN TOWARZYSTWA FOTOGRAFICZNEGO WARSZAWSKIEGO
Pod kierownictwem redakcyjnym pp.
J. Heuricha, P. Lebedzińskiego i St. Szalayca.

Aparaty „Block-Notes”. Aparaty „Kodak”.
„Lloyd”, „Maltho” i inne z spleśniami i analitycznymi.
Aparaty systemu Anshütz-Goerz i Ernemann. Aparat „Diops” własnej konstrukcji. Kine-
matografy. Przybory i błony do nich. Obiektywy
Sutera, Goerza, Zeissa, Buscha i innych fabryk.
Lustrze do powiększeń i do projekcji z oświetle-
niami: żarowym, acetylenowym, Drummond-
i elektrycznym. Klisze izochromatyczne (Anti-
halo Edwardsa & Camp. Klisze najwyższej czułości Cadetta & Nealla. Klisze
„Care” najtańsze z zagranicznych bardzo czułe. Klisze Lumiera, Schless-
nera „Orléans” i Zenkowskiej. Papiery bromosrebne Guilleminot & Co, Cadetta
& Nealla. Wellinglona & Warszy. EPI IMPB. Tkaniły czułe EPI. Błony pigment-
owe. Papier pigmentowy czuły. Papiery: matowy „M”; arystatypowy „K” oraz
poziółki czułe „M” własnej fabryki.

Poleca

P. LEBIEDZIŃSKI
WARSZAWA
Krakowski Przedm. 65. Marszałkowska 99.
Cenniki gratis i franco.
Wskazówki, próby i wszelkie informacje bezinteresownie.

18455

Ryc. 3 Reklama aparatu „Diops” zamieszczona na łamach „Fotografa Warszawskiego” z 1904 r. (źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. Kras.18455)

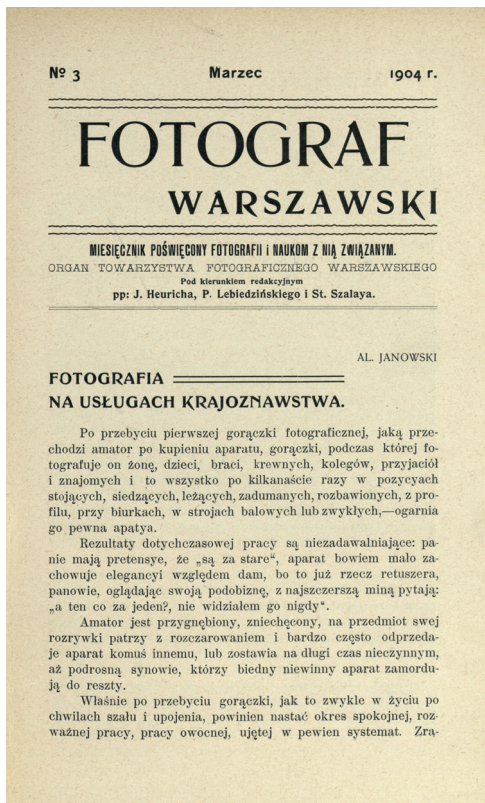
29 A. Wasiutyński, *Notatki z historii budowy wierzchniej dróg żelaznych*, „Inżynier kolejowy” 1926, nr 8–9, s. 233.

30 *Reklama sklepu P. Lebedzińskiego*, „Kurier Warszawski” 17.12.1900, nr 348, s. 4.

31 Firma Ginsberga była zarejestrowana w Warszawie przy ul. Belwederskiej 3 i uchodziła za „pierwsze w kraju przedsiębiorstwo produkujące urządzenia optyczne i precyzyjne”; *Ognisko Domowe: kalendarz popularny ilustrowany na rok 1900*, Warszawa 1900, k. 27; G. Plutecka, J. Garztecki, *Fotografowie nietypowi*, Warszawa 1987, s. 343.

32 *Z Towarzystwa Fotograficznego*, „Gazeta Polska” 23.12.1902, nr 348, s. 2.

33 *Praktyczny wynalazek*, „Wędrowiec” 29.06.1901, nr 26, s. 520.

Ryc. 4. Pierwsza strona pisma „Fotograf Warszawski: miesięcznik poświęcony fotografii i naukom z nią związanym” z 1904 r. z widocznym nazwiskiem P. Lebiedzińskiego – redaktora (źródło: Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, sygn. 2g.31.8.2. BUW)

Pojawienie się nowego wynalazku Lebiedzińskiego zostało dostrzeżone również w słynnych warszawskich kronikach Bolesława Prusa³⁴. Stabilny rozwój przedsiębiorstwa umożliwił Lebiedzińskiemu działalność społeczną, prace na nowych urządzeniach i udoskonalenie procesów produkcyjnych. Wiadomo, że już w 1889 r. Lebiedziński został członkiem Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami³⁵, a w 1901 r. zaangażował się w tworzenie Towarzystwa Fotograficznego Warszawskiego, w którym aktywnie działał przez szereg lat. W kolejnych latach współredagował również pismo „Fotograf Warszawski”, na którego łamach publikował teksty na tematy różnych metod fotografowania i nowinek technicznych, reklamy swojego przedsiębiorstwa, jak również wykonywane przez siebie fotografie³⁶.

Redakcja pisma regularnie organizowała konkursy fotograficzne, a Lebiedziński wchodził w skład jury oceniającego nadsyłane prace. Na przykład w konkursie ogłoszonym w 1914 r., na tzw. autochromy (fotografie kolorowe na płytach szklanych), jury konkursowe składało się z: Ludwika Andersa, Jana Heuricha, Piotra Lebiedzińskiego, Stanisława

Szalaya, Stanisława Thugutta i Wincentego Trojanowskiego³⁷. Obecność Lebiedzińskiego w tym gremium zupełnie nie dziwi, gdyż już jesienią 1901 r. przeprowadzał w Warszawie prawdopodobnie pierwsze na ziemiach polskich pokazy fotografii barwnej³⁸. Nie dość dodać, że technologię autochromu ogłosili światu i opatentowali kilka lat później również bracia Lumière³⁹.

Kilka lat później nazwisko Lebiedzińskiego powróciło na łamy prasy za sprawą kolejnego wynalazku, tym razem z zupełnie innej dziedziny. W 1906 r. pokazane zostało światu ulepszenie membrany dźwiękowej fonografu, dzięki której tłumione były odgłosy pracy mechanizmu⁴⁰. To rozwiązanie zostało opatentowane przez Lebiedzińskiego we Fran-

34 B. Prus, *Kroniki*, t. 17, opr. Z. Szwejkowski, Warszawa 1953, s. 195–196.

35 „Kurjer Warszawski” 8.06. 1889, nr 157, s. 3.

36 *Przykłady fotografii pejzażowych*, „Fotograf Warszawski” 1904, nr 3, s. 35, 44, 45.

37 *Konkurs na autochromy*, „Fotograf Warszawski” 1914, nr 6, s. 93.

38 *Wiadomości bieżące*, „Kurjer Warszawski” 11.12.1901, nr 312, s. 3.

39 *History of the Autochrome: The Dawn of Colour Photography*, blog.scienceandmediamuseum.org.uk/autochromes-the-dawn-of-colour-photography/ [dostęp 14.01.2024].

40 *Ulepszenie fonografu*, „Gazeta Polska” 11.09.1906, nr 247, s. 4.

cji, Wielkiej Brytanii i USA, jako możliwe do zastosowania w fonografach i telefonach⁴¹. W podobnym okresie w warszawskiej fabryce Lebiedzińskiego rozpoczęto produkcję wysokogatunkowego papieru fotograficznego „Bromograwiura”, który był, jak się wydaje, najbardziej rozpoznawalnym produktem przedsiębiorstwa. Ignacy Płażewski, historyk polskiej fotografii, napisał o tym papierze, że „o wiele lat wyprzedzał on późniejsze światowe zdobycze fotochemiczne”⁴².

Na kilka lat przed wybuchem I wojny światowej Piotr Lebiedziński zaczął na szerszą skalę rozwijać swoje zainteresowania parapsychologią, łącząc ją w nieoczekiwany sposób z dotychczasowymi aktywnościami. W wydanym w 1914 r. słynnym opracowaniu Juliana Ochorowicza *Zjawiska mediumiczne* Lebiedziński pojawia się wielokrotnie jako jeden z ekspertów, którzy potwierdzali autentyczność dowodów na paranormalne zjawiska z udziałem Ochorowicza i Stanisławy Tomczykówny⁴³. Ten wątek w aktywności bohatera niniejszego artykułu zapewnił mu ogólnoeuropejską sławę, a fotografie i teorie Lebiedzińskiego były w okresie międzywojennym powielane, szczególnie w prasie francuskiej. Lebiedziński był w końcu jednym z inicjatorów i prezesem powstania Polskiego Towarzystwa Badań Psychicznych (1914 r.), a także m.in. autorem terminu „ideoplastyka”:

Ideoplastykę można określić jako zdolność realizowani przez media idei, tkwiących w ich podświadomości. Ideoplastia jest jakby modelowaniem przez medium wszelkich zjawisk, urzeczywistnieniem ich wyobrażeń i stoi w ścisłym związku z tzw. „ektoplazmą”⁴⁴.

W 1916 r. Lebiedzińskiemu udało się dokonać pobrania ektoplazmy od medium. Zlecono w tej sprawie nawet badania laboratoryjne, których wyniki powielano także kilka lat później⁴⁵. Lebiedziński czynnie uczestniczył w międzynarodowych zjazdach i kongresach skupiających badaczy zjawisk paranormalnych, po raz pierwszy w 1921 r. w Kopenhadze⁴⁶.

We wrześniu 1923 r. brał udział w Międzynarodowym Kongresie Metapsychicznym w Warszawie⁴⁷, a we wrześniu 1927 r. w Międzynarodowym Kongresie Badań Psychicznych na paryskiej Sorbonie, gdzie odczytano jego referat pt. *Contribution à l'étude du meilleur rendement des mediums. Essai sur la médiumnite de M-me Przybylska*⁴⁸. Obecność polskiego konstruktora na tym wydarzeniu została odnotowana w „New York Herald”⁴⁹.

Swego rodzaju kariera Lebiedzińskiego w obszarze parapsychologii rozwijała się na różnych płaszczyznach. Jeszcze na początku lat trzydziestych XX w. jego fotografie „zjaw”

41 GB190521661 – Improvements relating to Sound Boxes for Phonographs, Telephones, and the like; FR358004 – Diaphragmes reproducteurs et enregistreurs de sons pour phonographes, téléphones, etc., avec une ou plusieurs membranes; US825738 – Piotr Lebiedzinski. of Russia. Sound-box for phonographs and the like.

42 P. Lebiedziński, *Nowy papier fotograficzny „Bromograwiura”, „Fotograf Warszawski”* 1906, nr 12, s. 177–185; I. Płażewski, *Dzieje polskiej fotografii: 1839–1939*, Warszawa 2003, s. 157.

43 J. Ochorowicz, *Zjawiska mediumiczne*, cz. 5, Warszawa 1914.

44 S. Wotowski, *Duchy i zjawy. Wykład popularny z dziedziny mediumizmu i badań psychicznych*, Warszawa 1924, s. 67.

45 P. Heuze, *Czy umarli żyją? Ankieta o stanie obecnym nauk psychicznych*, Warszawa 1925, s. 113.

46 S. de Brath, *Psychical Research Science and Religion*, London 1925, s. 26.

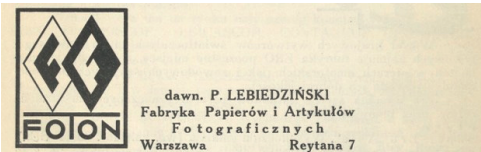
47 *Kongres metapsychiczny*, „Gazeta Kaliska” 15.09.1923, nr 208, s. 4.

48 „Zagadnienia Metapsychiczne: czasopismo kwartalne poświęcone badaniom nadnormalnych objawów z duchowych i fizycznych dziedzin bytu” 1927, nr 13/16, s. 90.

49 *World's Psychic Researchers Open Congress at Sorbonne*, „New York Herald” 27.09.1927, s. 3.

Ryc. 5. Uczestnicy III Międzynarodowego Kongresu Badań Psychicznych w Paryżu, wśród nich Piotr Lebiedzieński, drugi od lewej (źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/0/5/539, fot. nieznany, Paryż, 1927)

Ryc. 6. Logotyp spółki „Foton” z 1934 r. opublikowany przez Jana Neumana w *Almanachu techniki i przemysłu fotograficznego* (Warszawa 1934) (źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. 582.220)

nie jak wszystkie konstrukcje Lebiedzieńskiego, były produkowane w niewielkich seriach i trudno ocenić, czy zachowały się do naszych czasów. Z punktu widzenia rozwoju techniki fotograficznej konstrukcja tego typu dość szybko stała się przestarzałą wobec pojawienia się przenośnych projektorów filmowych wykorzystujących klisze fotograficzne⁵².

Za ostatnie dzieło Lebiedzieńskiego uważa się przekształcenie w 1933 r. dotychczasowej wytwórni fotochemicznej w spółkę akcyjną „Foton”⁵³. Jej udziałowcami byli Ignacy Bursztyn i Franciszka Irena Bursztyn, którzy po śmierci Lebiedzieńskiego prowadzili fabrykę na-

i seansów mediumistycznych publikowane były przez popularne wówczas pisma ilustrowane, m.in. „Naokoło świata”⁵⁰.

Wkrótce po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Lebiedzieński powrócił do opracowywania nowych konstrukcji urządzeń optycznych. Już w 1919 r. wraz ze Stanisławem Śliwińskim zaprezentował przenośny aparat do projekcji przeźroczy wykorzystujący specjalne płytki szklane z obrazami formatu 18 × 24mm. „Cykloskop” umożliwiał projekcję stałą (8 klatek), jego drugi wariant, „Kinioskop” – projekcję ruchomą (24 klatki). Pierwsze urządzenie reklamowano jako łatwe w obsłudze i transporcie, szczególnie polecane do szkół i dla „wędrownych prelegentów”. Masa aparatu wynosiła ok. 2 kg. Cykloskop zastąpił w czerwcu 1926 r. podczas eksperymentu z nadawaniem na odległość sygnału telewizyjnego:

Po raz pierwszy na świecie zostanie dokonana próba nadania odczytu przez radio, lustrowanego jednocześnie przezroczami przy pomocy aparatu polskiej konstrukcji „cykloskop”. Na próbę zastranie nadany przez Polskie Radio odczyt radiowy ilustrowany pt. „Polska w rozkwicie”⁵¹.

Nie wiadomo, ile cykloskopów wyprodukowano, ani czy w ogóle trafiły na szerszy rynek. Wydaje się, że podob-

50 L. Dołęga, *Mobilizacja mediów*, „Naokoło świata” 1933, nr 106, s. 55–59.

51 *Z dziedziny telewizji*, „Robotnik” 25.06.1926, nr 176, s. 6.

52 *O inż. Piotrze Lebiedzieńskim i pierwszych próbach „żywej fotografii” w Polsce*, „Film” 4.07.1954, nr 27, s. 7.

53 W. Żdżarski, *Historia fotografii*, s. 181; J.A. Neuman, *Almanach techniki i przemysłu fotograficznego*, Warszawa 1934, s. 102.

S. † P.

PIOTR LEBIEDZIŃSKI

INŻYNIER - CHEMIK, PRZEMYSŁOWIEC.

opierzony św. Sakramentami, po krótkich lecz ciężkich cierpieniach zmarł dnia 30 stycznia 1934 roku, przesywszy lat 74.

Nabożeństwo żałobne odbędzie się w kościele św. Antoniego, przy ul. Senatorskiej, dnia 3 lutego t. j. w sobotę o godz. 10 rano, poczem nastąpi wyproświenie zwłok, na cmentarz powązkowski, do grobu rodzinnego. Na smutne to obrzędy zapraszają: krewnych, przyjaciół, kolegów i życzliwych, pogrążeni w głębokim żalu

ŻONA, CÓRKA, SYNOWA, WNUKI I RODZINA.

5593

S. † P.

Piotr Lebedziński

Inżynier

Współwłaściciel i dyrektor techniczny Fabryki Papieru Fotograficznego „FOTON”, zmarł dnia 30-go stycznia r. b.

W Zmarłym tracimy szlachetnego Zwierzchnika, którego pamięć na zawsze zachowamy.

MALŻONKOWIE BRANDEL z SYNAMI.

60152r

S. † P.

Piotr Lebedziński

Inżynier

WSPÓŁWŁAŚCICIEL I DYREKTOR TECHNICZNY FABRYKI PAPIERU FOTOGRAFICZNEGO „FOTON”, zmarł dnia 30-go stycznia r. b.

W Zmarłym tracę świętego współnika, zacheo i niestrudzonego towarzysza pracy. Cześć Jego pamięci!

IGNACY BURSZTYN.

60151r

S. † P.

Piotr Lebedziński,

INŻYNIER CHEMIK - PRZEMYSŁOWIEC, PRZESZ HONOROWY POLSKIEGO TOWARZYSTWA BADAŃ PSYCHICZNYCH.

W dniu 30 stycznia 1934 zmarł po krótkich cierpieniach, wybitny uczyony w dziedzinie nauk przyrodniczych, autor wielu rozpraw naukowych, światowej sławy badacz Zjawisk Metapsychicznych, Prezes Polskiego Komitetu Naukowego dla Badań Psychicznych Międzynarodowych, wieloletni współpracownik D-ra Juliana Ochorowicza.

O ciężkiej stracie zawiadamia wszystkich sympatyków Metapsychiki

POLSKIE TOWARZYSTWO BADAŃ PSYCHICZNYCH.

5498

Ryc. 7. Strona z Kurjera Warszawskiego z 2 lutego 1934 r. z nekrologami Piotra Lebedzińskiego (źródło: „Kurjer Warszawski” 2.02.1934, nr 32, s. 18, Biblioteka Narodowa, sygn. mf.28591)

dal, oddając sprawy technologiczne w ręce inż. Mikołaja Ilińskiego⁵⁴. Ideową kontynuacją dzieła Lebedzińskiego były uruchomione w 1949 r. Warszawskie Zakłady Fotochemiczne „Foton”, nawiązujące nazwą do tradycji spółki „Foton” oraz fabryki „J. Franaszek S.A.”.

Piotr Lebedziński zmarł po ciężkiej chorobie 30 stycznia 1934 r. Przed śmiercią mieszkał w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście 38. Podobnie jak liczni członkowie rodziny Lebedzińskich, został pochowany na warszawskich Powązkach w grobowcu rodzinnym (kwatery 29 wprost, rząd 3, miejsce 11)⁵⁵. Według serwisu cmentarnego Starych Powązek w tym i sąsiednich grobach pochowano m.in. Antoniego Lebedzińskiego (ojca), Lucjusza Lebedzińskiego (brata Piotra), Witalisa Lebedzińskiego (brata Piotra), Weronikę Lebedzińską (siostrę Antoniego Wincentego), Eleonorę Lebedzińską (matkę Piotra) oraz Ludwika Lebedzińskiego (prawdopodobnie stryja Piotra, księdza, zesłanego w głąb Rosji po powstaniu styczniowym⁵⁶).

Niniejszy tekst nie wyczerpuje wszystkich wątków biograficznych Piotra Lebedzińskiego, lecz stanowi raczej wprowadzenie do dalszych dociekań. Szersza wiedza zarówno na temat faktów z życia opisywanego, jak i na temat jego osiągnięć ułatwiłoby poszukiwanie

54 „Monitor Polski” 18.09.1934, nr 214, s. 9.

55 Wszystkie dane dotyczące pochówków zaczerpnięto ze strony: *Miasto Stołeczne Warszawa – Cmentarze*, mapa. um.warszawa.pl/mapaApp1/mapa?service=cmentarze, [dostęp 14.01.2024].

56 *Śp. Ludwik Lebedziński*, „Kurjer Warszawski” 14.07.1897, nr 192, s. 2.

i zabezpieczenie materialnej schedy wynalazcy, który na trwałe wpisał się w historię polskiej nauki i techniki.

Bibliografia

Dokumenty parafialne

Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana Chrzciciela i św. Szczepana Męczennika w Choroszczy z 1830 r., Metryka urodzin Romualda Wincentego Lebedzińskiego (nr 74/1830).

Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Antoniego w Sokółce z 1860 r., Metryka urodzin Piotra Lebedzińskiego (nr 64/1860).

Księga małżeństw Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Aleksandra w Warszawie z 1888 r., Metryka ślubu Piotra Ignacego Ludwika Lebedzińskiego i Marii Kamilli Reginy Szackiej (nr 324/1888).

Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Aleksandra w Warszawie z 1890 r., Metryka chrztu Haliny Marii Lebedzińskiej (nr 33/1890).

Księga urodzin Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Warszawie z 1891 r., Metryka chrztu Witolda Antoniego Lebedzińskiego (nr 401/1891).

Księga zgonów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Warszawie z 1902 r., Metryka zgonu Weroniki Lebedzińskiej (nr 358/1902).

Inne źródła archiwalne

Lietuvos valstybės istorijos archyvas [LVIA], f. 1248-2-917 b, k. 245–246, Protokół zeznań złożonych 23 czerwca (5 lipca) 1864 roku przez Antoniego Lebedzińskiego w obecności 1-ej Grodzieńskiej Śledczej Komisji do spraw politycznych.

Patenty

GB190521661 – Improvements relating to Sound Boxes for Phonographs, Telephones, and the like.

FR358004 – Diaphragmes reproducteurs et enregistreurs de sons pour phonographes, téléphones, etc., avec une ou plusieurs membranes.

US825738 – Piotr Lebedzinski. of Russia. Sound-box for phonographs and the like.

Źródła prasowe

Dołęga L., *Mobilizacja mediów*, „Naokoło świata” 1933, nr 106, s. 55–59.

„Fotograf Warszawski” 1904, nr 3.

Kongres metapsychiczny, „Gazeta Kaliska” 15.09.1923, nr 208, s. 4.

Konkurs na autochromy, „Fotograf Warszawski” 1914, nr 6, s. 93.

„Kurjer Warszawski” 8.06.1889, nr 157, s. 3.

„Kurjer Warszawski” 14.07.1897, nr 192, s. 2.

„Kurjer Warszawski” 17.12.1900, nr 348, s. 4.

„Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego” 1881, z. 2, s. 379–385.

P. Piotr Lebedziński, „Gazeta Warszawska” 9.02.1880, nr 30, s. 2.

Praktyczny wynalazek, „Wędrowiec” 29.06.1901, nr 26, s. 520.

- Przewodnik warszawski*, „Kurjer Codzienny” 28.08.1868, nr 189, s. 7.
Reklama prasowa Zakładu Optyczno-Mechanicznego Karol Berenta, „Kuryer codzienny” 1881, nr 179, s. 4.
Teatr Mechaniczny, „Tygodnik Ilustrowany” 6.03.1909, nr 10, s. 193.
 „Tygodnik Ilustrowany” 14.02.1880, nr 216, s. 106.
 Wasiutyński A., *Notatki z historii budowy wierzchniej dróg żelaznych*, „Inżynier kolejowy” 1926, nr 8–9, s. 233.
Wiadomości bieżące, „Kurjer Warszawski” 11.12.1901, nr 312, s. 3.
World’s Psychic Reserchers Open Congress at Sorbone, „New York Herald” 27.09.1927, s. 3.
 „Zagadnienia Metapsychiczne: czasopismo kwartalne poświęcone badaniom nadnormalnych objawów z duchowych i fizycznych dziedzin bytu” 1927, nr 13/16, s. 90.
Z Towarzystwa Fotograficznego, „Gazeta Polska” 23.12.1902, nr 348, s. 2.
Z dziedziny telewizji, „Robotnik” 25.06.1926, nr 176, s. 6.

Źródła drukowane

- Ognisko Domowe: kalendarz popularny ilustrowany na rok 1900*, Warszawa 1900.
 Neuman J.A., *Almanach techniki i przemysłu fotograficznego*, Warszawa 1934.
 Prus B., *Kroniki*, t. 17, opr. Z. Szwejkowski, Warszawa 1953.
 Lebiedziński P., *Skład Aparatów i Materiałów Fotograficznych w Warszawie. Cennik*, Warszawa 1896.
 „Monitor Polski” 18.09.1934, nr 214.

Literatura przedmiotu

- Boruń K., Boruń-Jagodzińska K., *Osowiecki: zagadki jasnowidzenia*, Warszawa 1990.
 De Brath S., *Psychical Research Science and Religion*, London 1925.
 Czajewski W., *Warszawa ilustrowana: stara Warszawa*, t. 2, *Rys rozwoju przemysłu i handlu*, Warszawa 1896.
 Czyżewski P., *Gimnazjum białostockie w okresie powstania styczniowego*, [w:] *Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX wieku: stan badań oraz źródła do dziejów pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego*, red. M. Kietliński, W. Śleszyński, Białystok 2004, s. 207–231.
 Heuze P., *Czy umarli żyją? Ankieta o stanie obecnym nauk psychicznych*, Warszawa 1925.
 Ochorowicz J., *Zjawiska mediumiczne*, cz. 5, Warszawa 1914.
 Płażewski I., Płażewski J., *Dzieje polskiej fotografii 1839–1939*, Warszawa 2003.
 Plutecka G., Garztecki J., *Fotografowie nietypowi*, Warszawa 1987.
 Przyrowski Z., *Latarnia czarnoksiężska*, [w:] *Encyklopedia odkryć i wynalazków: chemia, fizyka, medycyna, rolnictwo, technika*, red. B. Orłowski, Z. Płochocki, Z. Przyrowski, Warszawa 1979, s. 174–175.
 Toeplitz J., *Historia filmu polskiego*. t. 1, 1895–1929, Warszawa 1966.
 Urbanik A., Leszczyński S., *Radiologia polska w XIX i XX wieku*, Kraków 2019.
 Waldorff J., *Cmentarz powązkowski w Warszawie*, Warszawa 1984.
Wielka Encyklopedia PWN, t. 6, red. B. Suchodolski, Warszawa 1965.
 Wotowski S., *Duchy i zjawy. Wykład popularny z dziedziny mediumizmu i badań psychicznych*, Warszawa 1924.

Żakowicz A., *Lebiedziński Piotr*, [w:] *Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę*, t. 2, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 366–368.

Żakowicz A., *Piotr Lebiedziński (1860–1934)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Plastyczna Fotografia” 2012, z. 7, s. 41–45

Żdzarski W., *Historia fotografii warszawskiej*, Warszawa 1934.

Strony internetowe

History of the Autochrome: The Dawn of Colour Photography, blog.scienceandmediamuseum.org.uk/autochromes-the-dawn-of-colour-photography/ [dostęp 14.01.2024]

LEBIEDZIŃSKI – (Piotr Lebiedziński), www.fotomuzeum.pl/aparaty/aparaty-przedwojenne/276-lebiedzinski-piotr-lebiedzinski.html [dostęp 14.01.2024].

Spis mieszkańców Sokółki w 1864 roku w opracowaniu Jamińskiego Zespołu Indeksacyjnego, zi.org.pl/parafie/sokolka/ [dostęp 14.01.2024].

Leksykon fotografów warszawskich 1845–1945: Karoli Aleksander, atelierwarszawskie.blogspot.com/2011/08/karoli-aleksander.html [dostęp 14.01.2024].

dr **Bogusław Kosel** – historyk i animator kultury, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii (Uniwersytet w Białymstoku). Specjalizuje się w historii politycznej i społecznej Europy Środkowo-Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem państw bałtyckich, a także historii nauki i techniki przełomu XIX i XX w. Autor i współautor artykułów naukowych, a także monografii poświęconych historii leśnictwa w obszarze Puszczy Białowieskiej. Autor i kurator wystaw muzealnych, w tym dedykowanych pionierom nauki. Inicjator założenia i prezes Stowarzyszenia „Tryby Historii” w Białymstoku, popularyzującego historię nauki i techniki, historię gospodarczą i społeczną.

e-mail: kosel.boguslaw@gmail.com

Data zgłoszenia artykułu: 27 stycznia 2024

Data przyjęcia do druku: 11 czerwca 2024